

INDLEDNING

I navnet for dette tidsskrift, *Psyke og Logos*, er der indbygget to pointer. For det første peger de to græske ord på to hovedfænomener i psykologien, nemlig hhv. »sjælen« og »tanken«. Lige fra dette tidsskrifts start i 1980 har redaktionen tilstræbt en balance mellem de »sjæl«- og de »tanke«-fulde artikler, sådan at forstå at vi i hver årgang har haft ét tema-nummer helliget *Psyke* og ét viet til *Logos*. Det »psyk-iske« nummer har overvejende vendt sig mod personligheds- og socialpsykologien, mens det »log-iske« nummer primært har beskæftiget sig med den kognitive del af psykologien.

Denne opdeling har dog været rent pragmatisk, og vi bringer således i dette nummer to artikler, som udmærker sig ved at overskride denne indre grænse i psykologien. Både i Hem & Bertelsens og i Diderichsens artikel behandles nogle psykopatologiske eller kliniske fænomener ud fra en kognitiv synsvinkel.

Den anden pointe i navnet peger på selve betegnelsen »psyko-logi«, *læren om sjælen*, og med henvisningen til etymologien for navnet på den psykologiske videnskab har vi understreget en interesse for de erkendelsesteoretiske problemer og grundlagsproblemer i disciplinen psykologi.

Dette temanummer omhandler psykologiens videnskabsteori. Det vil sige, at hvor almindelige temanumre har beskæftiget sig med skinbarlige psykologiske fænomener og problemer og har diskuteret de teorier, som beskæftiger sig hermed, der foregår dette temanummer på det metaplan, hvor det er de psykologiske teorier og de øvrige forhold i den psykologiske disciplin, som bliver behandlet.

Flere af artiklerne beskæftiger sig med psykologiens heterogenitet, med dens til forvirring grænsende mangfoldighed, og samme forhold møder vi da forståeligt nok på psykologiens metaplan. Hvis man som Koch (se Pedersen og Karpatschof) mener, at psykologien slet ikke er nogen videnskab, så er det jo ikke så mærkeligt, at den heller ikke har nogen metavidenskab. Det er således slet ikke éntydigt, hvad man skal mene med begrebet psykologiens videnskabsteori. I redaktionen har vi valgt den brede fortolkning, at der på den ene side kan være tale om en *videnskabelig* teori om den empiriske genstand, som er den videnskabelige institution, som kalder sig psykologi, og på den anden side kan være tale om videnskabsfilosofiske refleksioner over psykologien. Den første angrebsvinkel anlægges af Madsen, den anden af Karpatschof.

Uanset om der nu er tale om videnskabsfilosofi eller meta-videnskab, så er der en lang række aspekter af psykologien som kan angribes. For det

første kan man anlægge et mere eller mindre videnskabseksternt synspunkt og kontekstualisere disciplinen psykologi (og evt. andre relevante discipliner) inden for en bredere samfundsmæssig eller historisk horisont. I første omgang kan man, som Hem og Bertelsen er inde på det, se på forholdet mellem psykologi som *disciplin* og psykologi som *profession*.

Man kan også se på forholdet mellem *genstands-* og *teori-felt*, fx som det kommer til udtryk i spændingen mellem psykologiens empiri-side (den observationelle praksis) og teori-siden (formuleringen af udsagn af intenderet almen karakter). Dette videnskabsteoretiske problem behandles i artiklerne af Madsen, Karpatschof og Køppe. En anden side af dette problem er relativisme-problemet. Altså muligheden eller umuligheden af at afgøre hvilken af en række teorier inden for samme område, som er korrekt. Dette problem behandles af Hem og Bertelsen samt i Nordenboe's anmeldelse af »Videnskab og lidenskab« (Gregersen og Køppe).

Vi har indtil nu set på de videnskabsteoretiske problemer knyttet til psykologien som selvstændig videnskab. Men en væsentlig kilde af psykologiens førnævnte mangfoldighed er dens videnskabelige naboskab til en hel række andre discipliner. Fx biologiske (fysiologi, etologi, evolutionsteori, medicin), samfundsvidenskabelige, humanistiske (lingvistik og pædagogik) og til svært placerbare teknologiske orienterede discipliner (datologi, systemteori). Det eneste område, som psykologien synes at mangle berøring til, er den naturvidenskab som beskæftiger sig med den uorganiske natur. Johs. Pedersen beskæftiger sig i sin artikel netop med naturvidenskabens som psykologiens misforståede forbillede. Friemuth Petersen behandler de metodiske problemer og teoretiske udfordringer, som er knyttet til relationen mellem human- og dyrepsykologi. Problemet om psykologien i forhold til andre videnskaber er et af hovedtemaerne i Karpatschof's artikel.

Et centralt videnskabsteoretisk problem i humanvidenskabernes er en teoris reflektive karakter. Det vil sige, at en given teori udtaler sig om forhold, der vedrører teoridannelse i almindelighed eller den konkrete teori i særdeleshed. Andersen diskuterer dette refleksivitetsproblem vedrørende psykoanalysens begreb om det ubevidste. Er en teori om det ubevidstes magt over det bevidste selvmodsigende, eller som det hedder i videnskabsteorien, selvrefuterende. (Se Psyke og Logos temanr. om refleksivitet, 1982 nr. 2).

Ud over de her berørte forhold er der naturligvis et utal af andre videnskabsteoretiske problemer, som ikke bliver behandlet i dette nummer af Psyke og Logos, men som muligvis er blevet behandlet i andre numre eller som vi vil vende tilbage til senere. Eksempelvis kan nævnes *forholdet mellem det unikke og det almene i psykologien*, altså spændingen mellem det som Dilthey har kaldt for *idiografisk* og *nomotetisk* (dette problem blev rejst i artiklen af Karpatschof & Karpatschof i forrige nr. af Psyke og Logos).

Efter denne korte oversigt over hovedproblemerne i psykologiens viden-

skabsteori skal vi kort omtale de enkelte artikler.

K. B. Madsen har gennem de sidste 35 år udviklet en komplet komparativ psykologisk videnskabsteori. Denne videnskabsteori kalder han *systematologi*, og den har været anvendt til analyser og sammenligninger af et halvt hundrede psykologiske teorier. Der gives en koncentreret fremstilling af systematologiens hovedtræk og af resultaterne af dens anvendelse på disse teorier.

Benny Karpatschof's angrebsvinkel er snarere videnskabs-*filosofisk* end *teoretisk*. Hans artikel beskæftiger sig med psykologiens placering, såvel med det ontologiske problem om placeringen af psykologiens *genstands-område* som med det epistemologiske problem om placeringen af psykologiens *teoriområde*. Ud over dette psykologi-eksterne problem om forholdet til andre områder behandles psykologi-interne problemer, som forholdet mellem teori og praksis, og mellem det empiriske og det teoretiske.

Johs. Pedersen kritiserer psykologiens selvforståelse som en *natur*-videnskab, og han peger på den deformation af den almene psykologi som afhængigheden af et i vid udstrækning irrelevant naturvidenskabeligt forbillede har afstedkommet.

Arne Friemuth Petersen beskæftiger sig med betydningen af og med problemerne ved den komparative psykologiske metode, dvs med adfærdsmæssige sammenligninger og evt. generalisationer tværs over de arts-mæssige skel, idet man her må adskille homologe fra analoge ligheder. Evolutionsteorien fremhæves som en nødvendig teoretisk basis for vurderingen af rimeligheden af sådanne sammenligninger, og i denne sammenhæng kritiseres behaviorismen for at generalisere pga for få og indbyrdes forskelligartede dyrearter.

Dernæst følger to artikler med relation til psykoanalysens status som videnskab. Simo Køppe diskuterer ud fra den nyere og nyeste litteratur om emnet, de problemer der er forbundet med fremsættelse og testning af hypoteser på psykoanalysens område. Han anerkender terapisituationen som en enestående »hypotese-generator«, men mener til gengæld, at interaktionen mellem analytiker og analysand er af en så speciel natur, at det, der fremkommer heri, ikke bør stå som den eneste empiriske evidens for de fremsatte hypoteser. Som eksempler på vellykkede terapi-eksterne undersøgelser nævner han arbejder af Arikson, Spitz og Mahler.

Lars Andersen borer i det ubevidstes begreb hos Freud og diskuterer uden senere behandlinger af dette tema. Han mener, at man let kommer til at begå den logiske fejl, når man beskæftiger sig med det ubevidste, at man foregiver allerede at vide alt om det emne, man netop ikke kan vide noget om, fordi det er ubevidst. Særligt kritisabelt er det, når det ubevidste forstås som det, der determinerer bevidstheden, for en sådan antagelse har paradoksets karakter og er i sidste instans selvgendrivende.

Birgitte Diderichsen beskriver paranoiaen som er særlig erkendeform. En omverdens-erkendelse og en selv-erkendelse, der ganske vist er forstyr-

ret, men som samtidig er en aktiv måde at forholde sig til virkeligheden. De distinkte træk ved den paranoide erkendelseform i forhold til schizofreni bliver understreget, og forholdet mellem den affektive og den erkendelsesmæssige forstyrrelse i paranoiaen beskrives.

Sv. Nordenboe afslutter temadelen af dette nummer med en anmeldelse af Gregersen og Køppe's bog »Videnskab og Lidenskab«.

Uden for temaet, men i tilslutning til sidste temanummer, bringer vi to artikler om seksualitet. Ole Schultz Larsen skriver ud fra Freud om den klassiske spaltning af kærlighedslivet i en øm og en sanselig form for kærlighed. Ifølge den psykoanalytiske hypotese er den ømme kærlighed et resultat af den målhæmning af den sanselige, der skyldes incestforbudet og faderloven. Gennem diskussion af to cases når Schultz Larsen imidlertid frem til, at den ømme kærlighed formentlig går forud for Ødipus-komplekset og hidrører fra den primære objektrelation til moderen. Dette synspunkt finder han bekræftet i nyere objektrelationsteori. Preben Hertoft afrunder nummeret med nogle kommentarer og korrektioner til artikler i temanummeret om seksualitet.